

**Petar Feletar: Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana.
Prometno-geografska studija o povezivanju kontinentalne i jadranske Hrvatske
(Samobor: Meridijani, 2016.). 344 str.**

ISBN 978-953-239-194-7.

Specijalizirana Izdavačka kuća za geografska i povijesna izdanja Meridijani iz Samobora objavila je 2016. knjigu autora dr. sc. Petra Feletara pod naslovom *Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana (Prometno-geografska studija o povezivanju kontinentalne i jadranske Hrvatske)* kao 49. izdanje unutar Bibliothecae Geographicae Croatiae. Knjiga je izdana uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Fakulteta prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, a sastoji se od 12 strukturiranih poglavlja: Uvod (9-15), Geoprometni položaj hrvatskoga gorskog prava u Hrvatskoj i Europi (17-89), Prostorni uvjeti i kronologija izgradnje prvih modernih makadamskih cesta preko hrvatskog gorskog praga (91-180), Prve moderne ceste i valorizacija područja hrvatskoga gorskog praga (183-230), Georeferencirani video prvih modernih cesta (233-245), Rasprava i rezultati (247-250), Zaključna razmatranja (251-252), Literatura (253-266), Životopis (267-271), Sažetak (273-274), Prilozi (275-327) te Kazalo vlastitih i geografskih imena (329-343).

Nakon zahvale autora glavni urednik knjige, redoviti sveučilišni profesor Fakulteta prometnih znanosti Ivan Dadić, u poglavlju Riječ urednika govori o važnosti hrvatskoga gorskog praga kroz povijest te nastojanjima na prometnom povezivanju jadranskog i kontinentalnog dijela Hrvatske. Također, ukazao je na činjenicu da je autor Petar Feletar uočio važnost tog prometnog pravca, što je i dokazao istraživanjem toga područja od najranijih vremena do današnjih dana, te njegova doprinosa društvenom, gospodarskom i političkom životu jadranskog i kontinentalnog područja Hrvatske. Nakraju urednik naglašava vrijednost ove knjige osobito za studente Fakulteta prometnih znanosti, stručnjake za promet i za prometno-urbanističko planiranje, ali i one koji se bave strategijom razvitka Republike Hrvatske (članovi Vlade, zastupnici u Saboru), direktore i stručnjake u javnim poduzećima, župane, gradonačelnike i sve one koji promišljaju ili odlučuju o razvitku Republike Hrvatske. Recenzenti su knjige prof. dr. sc. Adolf Malić s Fakulteta prometnih znanosti u Zagrebu, prof. dr. sc. Borna Fürst Bjeliš s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu te prof. dr. sc. Željko Holjevac s Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Autor nas u uvodnom poglavlju upoznaje s predmetom, ciljevima i područjem istraživanja. Ciljeve istraživanja podijelio je u sedam točaka, koje ukazuju na sveobuhvatnost obavljenih istraživanja s obzirom na činjenicu da je do sada nedostajala obuhvatnija sintetička obrada navedene teme. Također, upoznaje čitatelje s užim i širim geografskim područjem obuhvaćenim poduzetim istraživanjem (gravitacijsko područje Rijeke, Senja i Karlovca, odnosno područja pripadajućih županija). Potom je autor dao pregled literature i izvora dosadašnjih istraživanja, odnosno autore koji su proučavali značenje geoprometnog položaja Hrvatske, odnosno hrvatskoga gorskog praga; razvoj prometa te njegovo značenje na području gorske Hrvatske; razvoj prometne infrastrukture od antike do ranog novog vijeka; razvoj makadamske cestovne mreže; regulaciju rijeka Save i Kupe, odnosno organizaciju riječnog prometa tijekom 18. stoljeća; izgradnju željezničke mreže u 19. stoljeću i povijest izgradnje, korištenja i popravljivanja hrvatskih povijesnih cesta (Karolina, Jozefina i Lujzijana). Autorova istraživačka sveobuhvatnost u ovoj monografiji vidljiva je i u korištenju radova koji su se bavili demografskom problematikom, ali i područjem gospodarsko-turističkog vrednovanja Karoline, Jozefine i Lujzijane. Na kraju uvodnog poglavlja upoznaje čitatelje sa znanstvenom metodologijom korištenom pri proučavanju te multidisciplinarnе problematike u kojoj autor razrađuje tri znanstvena pristupa: modernu historijsku geografiju, ekonomsku povijest i povijest prometa.

U drugom poglavlju autor piše o geoprometnom položaju hrvatskoga gorskog praga te njegovu značenju u Hrvatskoj i Europi razrađujući položaj u odnosu na prirodno-geografske i društveno-povijesne regije. Naglašena je dvojnost geoprometnog položaja Hrvatske koja se očituje u povezanosti najvažnije dvije velike georegije: panonske i peripanonske regije te jadransko-dinarske regije. Potom raščlanjuje položaj Hrvatske u mreži suvremenih europskih prometnica i koridora naglašavajući pri tome da kroz Hrvatsku prolaze dva europska prometna koridora: X. paneuropski prometni koridor te pomoćni koridori V. paneuropskog koridora (Vb i Vc). Nakon toga izložen je prikaz novije TEN-T mreže, a obrađen je i Jadransko-jonski prometni koridor. U sljedećem potpoglavlju detaljno su obrađeni povijesni uvjeti i značajke formiranja podunavsko-sjevernojadranskog prometnog sustava od antike i Tabule Peutingeriane preko skromnog ranosrednjovjekovnog prometa i prometa u vrijeme osmanskih osvajanja do prvih modernih makadamskih cesta u 18. stoljeću i merkantilizma. Time se daje jasan povijesni okvir i kontekst nastanka prvih makadamskih cesta, a poglavlje se zaključuje detaljnim opisom planova izgradnje prvih željezničkih pruga te njihov utjecaj na cestovni promet.

Treće poglavlje započinje najstarijom makadamskom cestom koja je povezivala Podunavlje s lukama na istočnojadranskoj obali Karolinskom cestom, Via

Carolina Augusta (1726. – 1736.), pa se potom obrađuje Jozefinska cesta, Via Josephina (1765. – 1775. – 1779.), a potom i Lujzinska (Lujzina) cesta, Via Ludovicea (1803. – 1811.). Vrlo detaljno prikazane su glavne karakteristike trase, opisane pripreme izgradnje, nacrti, sama izgradnja, korištenje, održavanje i obnova odnosno modernizacija navedenih cesta. Također, upoznajemo se s bogatim biografskim podacima graditelja cesta, odnosno njihovim životopisima. Taj dio knjige nastao je na temelju arhivskoga gradiva (objavljenog i neobjavljenog pisanog gradiva te kartografskih izvora) nastalog planiranjem, izgradnjom, korištenjem, održavanjem i obnovom tih cesta te znanstvenih radova nastalih proučavanjem različitih aspekata problematike vezane uz spomenute ceste.

U četvrtom poglavlju autor je obradio značenje modernih cesta i vrednovanje hrvatskoga gorskog praga. Pri tome je pozornost usmjerena na utjecaj prvih modernih cesta na gospodarski i demografski razvoj područja. Prikazan je utjecaj obrađenih cesta na gospodarske i poduzetničke aktivnosti lokalnog stanovništva, njihov prostorni raspored, naseljavanje novog stanovništva, odnosno demografsko i gospodarsko napredovanje naselja smještenih uz trasu spomenutih cesta. Tekst ovog poglavlja prate brojne tablice, dijagrami i karte koje jasno čitatelju predočavaju opisane procese. Na kraju poglavlja autor daje zanimljiv pregled turističke valorizacije povijesnih cesta, odnosno obrađuje ih kao integrirani turistički proizvod unutar ruralno-kulturnih ruta Europske unije.

U petom poglavlju opisana je suvremenija obrada u kontekstu turističke valorizacije preko primjene GIS-a i georeferenciranog videa povijesnih cesta na području gorske Hrvatske. Na početku autor upoznaje čitatelje sa značenjem izrade georeferenciranog videa te procesom prikupljanja podataka, obrade i implementacije. Pri tome je upozorio na važnost primjene suvremenih informatičkih programa u turističkom vrednovanju tih triju cesta i revitalizacije gorske Hrvatske, a veliku vrijednost predstavlja dostupnost georeferenciranog video-materijala širokom krugu korisnika. Na HD snimkama jasno su zabilježeni svi sadržaji uz prometnicu, stanje prometnica i svi ostali elementi poput visinskih profila i točnih GPS koordinata.

U sljedećem, šestom poglavlju autor je konstatirao da je, primjenjujući izloženu znanstvenu metodologiju te istražujući navedenu problematiku, odgovorio na zadatke i ciljeve postavljene u uvodnom poglavlju. Pri tome je rezultate, odnosno zaključke, grupirao u pet točaka naglašavajući karakteristike prometnog položaja Hrvatske, značenje hrvatskoga gorskog praga i vrijednost Karoline, Jozefine i Lujzijane u povezivanju Podunavlja i luka na istočnoj obali Jadranskog mora za gospodarski i demografski razvoj naselja uz spomenute ceste, ali i šireg područja koje gravitira tom prostoru. U zaključnom razmatranju autor je ustvr-

dio da su provedena istraživanja triju povijesnih cesta kroz gorsku Hrvatsku potvrdila sve postavljene hipoteze.

Knjiga nakraju daje i pregled korištene literature i arhivskoga gradiva (365 jedinica konzultirane literature i 53 izvora), životopis autora s popisom objavljenih knjiga, udžbenika, znanstvenih radova, uredničkih knjiga i časopisa, kao i popis prikaza, sažetke na hrvatskom i engleskom jeziku, priloge i kazalo osobnih te geografskih imena. Autor, Petar Feletar, vrlo je sugestivno i argumentirano, služeći se različitim i brojnim povijesnim izvorima i literaturom, recentnim kartografskim prikazima i terenskim istraživanjem, koristeći GIS i georeferencirani video u svrhu suvremene turističke valorizacije, protumačio ulogu hrvatskoga gorskog praga u našoj povijesti, ali i značenje koje u prometnom povezivanju taj prostor ima sve do današnjeg dana te je ostvario izuzetno djelo na području hrvatske prometne povijesti. Valja naglasiti da je ova knjiga vrijedan doprinos poznavanju geoprometnog položaja gorske Hrvatske te turističkog vrednovanja spomenutih cesta i budućih pokušaja revitalizacije. Ta je monografija odličan temelj za buduća istraživanja ove problematike, ali i udžbenik studentima Fakulteta prometnih znanosti te vrijedna literatura svim prometnim stručnjacima, koji će je moći koristiti u planiranju, izgradnji i eksploataciji budućih prometnica na području Hrvatske. Možemo zaključiti da je knjiga *Hrvatske povijesne ceste* Petra Feletara dosad najkompletnija studija o tri znamenite povijesne ceste od Karlovca prema Bakru, Rijeci i Senju te sinteza svih dosadašnjih saznanja o prometnom povezivanju kontinentalne i jadranske Hrvatske.

Sanja STEINER